

»PROJEKT IMPERIJ« opći osvrt na koncept Imperija (prema djelu *Imperij* – M. Hardt & A. Negri)

Branko Sekulić

Dva u jedan

Vječno je literarno pitanje kako to dva pisca postaju jedan. Odnosno kako se dvije glave pretvore u jedno pero i načine izuzetno respektabilnu tvorevinu knjiškog svijeta. Kakav god da bio taj (al)kemijski spoj, ljudi poput Iljifa i Petrova, Negria i Hardta, Bourroughsa i Gysina samo su neki od brojnih koji su dokazali da je to itekako moguće. Štoviše, ovi su potonji 1977. napisali djelo *Third mind* u kojem obrazlažu problematiku gore navedenog pitanja, tvrdeći kako u trenutku pisanja pojedinačno postaje univerzalno, odnosno da ishodišne ideje *transcendiraju* svoje autore i postaju dio mnogo jačeg spoja, takozvanog *trećeg uma*. Vjerojatno se to dogodilo i u ovom slučaju, no ako i nije, što god da se desilo u trenucima dok je ovaj *Um* (Negri-Hardt) stvarao Imperij, oličenje je jednog briljantnog promišljanja koje je izrodilo izuzetno djelo suvremene, prvenstveno političke, potom filozofske, sociološke, povijesne, antropološke, pa ako baš hoćete i kolateralno teološke misli. U nastavku ću pokušati što jasnije predočiti tezu nositeljicu ovog rukopisa.

Imperij se ostvaruje pred našim očima. Tijekom nekoliko prošlih desetljeća, kad su zbačeni kolonijalni režimi a onda ubrzano nakon što su se sovjetske zapreke kapitalističkom svjetskom tržištu konačno srušile, svjedoci smo nesvladive i neopozive globalizacije ekonomskih i kulturnih razmjena. Zajedno s globalnim tržištem i globalnim krugovima proizvodnje pojavio se globalni poredak, nova logika i struktura vladavine – ukratko, novi oblik suverenosti. Imperij je politički subjekt koji djelotvorno uređuje te globalne razmjene, suverena moć koja upravlja svijetom. (str. 7)*

* Svi citati su isključivo iz Hardt-Negri, *Imperij* (Multimedijalni institut, Zagreb, 2003), ukoliko u fusnoti nije navedeno drugačije.

Imperij – budućnost ili kapitalističko kraljevstvo nebesko

Imperij. Zvijer našeg doba. Nemoguće ju je poništiti. Lice-mjerno ju je negirati. Možemo je samo nastojati pripitomiti jer svaki pokušaj njene potpune negacije je uzaludan i besmislen čin. Mi smo već odavna pod njenim krilima smješteni. Sad se treba *samo* što karakternije udomiti. Otprilike ovako izgleda sama srž djela Imperij kao reprezenta prevladavajućeg novovjekovnog koncepta. Kažem, koncepta, jer Negri i Hardt, mada kirurški precizno seciraju anatomiju Imperija, ne donose paralelu sa njegovim *ovosvijetovnim utjelovljenjem*, već postavljaju hipotetski osnov njegova prepoznavanja.

Trebamo naglasiti da mi ovdje ne upotrebljavamo Imperij kao metaforu, što bi zahtijevalo iskazivanje sličnosti između današnjeg svjetskog poretka i carstva Rima, Kine i obiju Amerika i tako dalje, već kao koncept, koji se prvenstveno poziva na teoretski pristup. (str. 10)

Imajući ovo na umu, u daljnjem tijeku rada uvelike će nam biti olakšano prebrođivanje eventualnih teoretskih nedostataka, kolizija koji će se uvijek prikazivati kao *nerazrješiva* pozadina ovog teksta, permanentno podsjećajući da je apsolutno savršenstvo i deklarativno rješenje svih naših briga isključivo ljudskim naporima, gotovo posve nemoguće. No to, naravno, nipošto ne znači da se trebamo predati jer čovjek je unatoč negiranjima pojedinih suvremenih teoretičara po mom mišljenju ipak nužno *zoon politikon* i ako sam ne nastoji stvoriti što bolji svijet za sebe i život svojih pokoljenja, posve je nesuvislo da to traži od bližnjih ili pak *Onog Drugog*. S obzirom da je ovo priča smještena van svake transcendencije – *ni Dieu, ni Maître, ni l'homme* (bez Boga, bez Gospodara, bez čovjeka) – nužno je uvidjeti strogo polje imanentnosti na kojem obitava kako ovaj koncept tako i svi mi koji se pod njegovim kišobranom i nalazimo jer (...) *nikakva transcendentna moć ili mjera neće odrediti vrijednost svijeta. Jedino će stalno stvaralaštvo čovječanstva odrediti vrijednost.* (str. 296–297)

Koji je pak raspon tog *kišobrana* i što implicira stanje *biti pod njim* na neki je način sažeto u sljedeće tri točke. Prije svega, najvažnije je uočiti kako Imperij proteže svoju vlast na cjelokupan *civilizirani* svijet, odnosno on kao takav granica i nema, već svojim aktivnostima najčešće nadilazi vlade nacionalnih država čime dotične postaju tek još jedna *zaobilazna* karika u lancu akumulacije kapitala.

Opće crte današnje imperijalne konstitucije mogu se zamisliti u obliku rizomatske i univerzalne komunikacijske mreže u kojoj se uspostavljaju odnosi prema svim njezinim točkama ili čvorovima i od njih. Takva mreža izgleda paradoksalno potpuno otvorena i potpuno zatvorena prema borbi i upletanju. S jedne strane mreža formalno dozvoljava svim mogućim subjektima u spletu odnosa da budu istovremeno prisutni, ali s druge strane, sama mreža je stvarno i pravo ne-mjesto. (str. 268)

Drugi bitan dio odnosi se na Imperij zamišljen kao *vanpovijesni režim*, koncept koji ne podliježe nikakvom historijskom razvojnom slijedu, već se na njega gleda kao na neku vrst ultimativnog dosega čovječanstva koji je oduvijek idejno bio prisutan, no sada je konačno ostvaren i kao takav zadobiva atribut *vječnosti i nepromjenjivosti* dokidajući samu povijest, barem onakvu kakvu je mi kolokvijalno doživljavamo. I konačno, treća stavka sadržava u sebi odnos ideje Imperija i njegovog utjelovljenja u *svijet živih*. Naime Imperij, logično, kao *ново, svekoliko i trajno stanje civilizacije* svoju jurisdikciju nužno proteže na sve socijalne sfere i to bez iznimke. On u vrlo kratkom roku okupira cjelokupno društveno tijelo, malo pomalo ovladavajući takozvanim *golim životom* svakog pojedinca, svakim trenutkom sve ga više oblikujući u skladu sa svojim karakterom, interesom. Slikovitije rečeno, nastoji ovladati samim ljudskim bićem koordinirajući svim njegovim odnosima. Iz toga nadalje proizlazi jedna posve nova paradigma političkog utjecaja, takozvana *biopolitika*,² odnosno njen, nazovimo to, impuls djelovanja – *biomoć*.³ Osnovno pogonsko gorivo ove moći, unatoč mnogim eufemizmima, raznim lingvističkim složenicama i pitoresknim opisima, jednom riječju, je novac i samo novac. Upravo onako kako je to

² Kovanica ove riječi izvorno je Foucaultova, no njegovo poimanje biopolitike je nešto ograničenijeg oblika no u konceptu Imperija koji prezentiraju Hardt i Negri.

³ *Biomoć je oblik moći koji uređuje društveni život iz njegove nutrine, sljedeći ga, tumačeći ga, upijajući ga i preuređujući ga (...) najviša funkcija te moći je da potpuno opsjedne život, a njezina prvenstvena zadaća je da upravlja životom.* (str. 33)

Marx svojedobno formulirao: *Zgrtati, zgrtati! To su Mojsije i Proroci*. U ovom slučaju, nažalost, nema drugog boga do ovog monetarnog, najčešće zelenog, zovu ga dolar. Ovo pomalo agresivno isticanje ekonomskog aspekta može se na trenutak učiniti suvišnim, no tomu nipošto nije tako, jer novac je neosporna pomična traka čovječanstva i prva i osnovna stavka naše cjelokupne priče.

Složeni aparat koji odabire investicije i upravlja financijskim i novčanim manevrima određuje novi zemljopis svjetskog tržišta ili stvarno novo biopolitičko strukturiranje svijeta. (str. 39). Zato, tko god misli da je vizija ono što pokreće govor o Imperiju, taj ima popriličnih problema s idealizmom, jer ovdje je riječ samo o jednom – valutama, brojkama koje su konstruirale uglavnom sve povijesne sisteme, pa tako i ovaj koncept. Zarada je dakle aksiom koji određuje sve ostalo. On je konstanta, sve ostalo su tek varijable. No te varijable nisu zato minorizirane, već naprotiv, one su nužan sastav u izgradnji Imperija. A jedno od tih nužnih i nezaobilaznih materijala svakako jest pitanje prava, a samim time i ustrojstva vlasti, ovog sveobuhvatnog, globalnog koncepta. U ovoj točki, reklo bi se, na određeni način sve počinje i završava. Naime sve što se događa u *civiliziranom svijetu* događa se po načelima nekakvog pravnog sustava. Sad, kakvi su to sustavi bili ili još uvijek jesu, smatram u ovom djelu suvišnim elaborirati jer ako spomenemo samo neke od njih već će nam prvi dojam dati do znanja koliko *istraživački* duboko trebamo ići da ih i objasnimo. Naprimjer, Rimljani su nekoć tvrdili da je njihovo pravo na vrhu njihovih mačeva, srednji vijek je iznjedrio ideju o *prvenstvu prve bračne noći*, vlada SAD-a drugim amandmanom utiho njeguje naoružavanje stanovništva itd. Popis ovakvih pomalo bizarnih pravorijeka je nepregledan no, kao što već napomenuh, za ovaj tekst u suštini posve nebitan. Ono što je bitno jest da se u ovakvim *zakonima* uvide barem obrisi samovolje kojom pojedinci konspirativno diktiraju život kolektiva i upravo je to ono što Imperij na takav način sebi ne može priuštiti. Prvenstveno iz razloga što on kao *globalni sveobuhvatitelj* znači jedinstvo u različitosti, dakle, zajednički nazivnik svim ljudima svijeta bez obzira na njihovu kulturnu, nacionalnu, rasnu ili vjersku raznovrsnost. Za razliku od *nekadašnjih* klasičnih imperijalističkih zahvata pojedinih zapadnih zemalja modernog društvenog uređenja koji su uglavnom selektirali ljude po principu gospodara i slugu, postmoderni Imperij uzima *mnoštvo*⁴ kao neotudiv dio svojega žiça, uva-

⁴ Mnoštvo je unutarnje različit, multipli društveni subjekt čija se konstitucija i djelovanje temelji ne na identitetu ili jedinstvu (odnos-

žavajući ga kao kompaktnu cjelinu, a ne kao neizbježni skup partikularnosti. Mada sveprisutna praksa Imperija ni blizu ne ide ovoj tezi u prilog, moram dodati da su za razliku od negdašnjih, današnje metode barem kozmetički dotjeranije. U ovom kontekstu pada mi na pamet situacija iz jedne epizode stripa *Alan Ford* kada jedan od operativaca na razradi tajnog zadatka upita Broja 1 tko je on i zašto mu je nadređen. Dobi-va odgovor da je on (Broj 1) onaj koji će ga na tako lijep način poslati u najveću pogibelj da će jedva dočekati da krene i da mu je upravo zato nadređen. No koliko god to bilo točno, smisao nije u ironiziranju, već upravo poput Negria i Hardta, u traganju za kvalitativnom promjenom poretka koji prožima naš habitus. A kako bi znali što treba mijenjati, moramo najprije spoznati dijelove od kojih je sistem sastavljen.

Jednostavna činjenica ponajviše određuje problematiku Imperija: da postoji svjetski poredak. Taj se poredak izražava kao pravni oblik. Stoga je naša početna zadaća shvatiti konstituciju poretka koji se danas oblikuje. (str. 17)

Naime globalni poredak (svi Zemljani u jednoj državi) bismo mogli nazvati vječnom težnjom ljudskog roda. Od Aleksandra Makedonskog, preko Rimskog Carstva pa do Napoleona – oduvijek je postojao taj mit o sveljudskom ujedinjenju, no problem tih sistema je, i onih navedenih a i onih sličnih njima, u tome što su oni u svoj altruistički koncept druge pretežno pokušavali uvjeriti mačem i barutom, a to i nije baš najsretnije didaktičko sredstvo. Stoga se ja ovdje, baš poput tvorca Imperija (*Um Negri-Hardt*) okrećem jednom drugom idejnom fundusu – općoj teoriji države i prava. Ne zato što ovdje postoji finalno rješenje naše potrage, već zato što možemo korespondirati sa konkretnom bazom predložaka u daljnjem izgrađivanju globalnog pravnog tijela. Od Hobbesovog monarhističkog prijedloga o vlasti kao *Bogu na zemlji* koja skrbi o svojim podanicima pa do Lockeovog liberalnog postulata o momentalnoj i u svakom trenutku promjenjivoj podršci naroda suverenu, takozvana *čista teorija prava* Hansa Kelsena isplivala je kao najprimjenjivija, mada i ona posjeduje određena ograničenja koja ne dozvoljavaju njenu apsolutnu interpolaciju u Imperijalno biće.

On je želio prevladati logiku moći u međunarodnim odnosima tako da bi pojedinačne države mogle postati cjeline jednakog

no, više ili manje indiferenciji) nego na onome što mu je zajedničko (common). (Hardt, M., Negri, A. »Multitude«, Penguin, New York, 2004)

ranga, pa bi se tako mogla stvoriti svjetska i univerzalna država, organizirana kao univerzalna zajednica iznad pojedinačnih država, obuhvaćajući ih sve unutar same sebe. (str. 19)

Kada govorimo o nedostacima, tu se prvenstveno misli na njezinu praktičnu manjkavost jer je ova formula globalnog poretka kreirana u idili teoretskih spekulacija, van sfere svoje konkretne materijalne utemeljenosti. No, bilo kako bilo, sredina dvadesetog stoljeća dala nam je vjerojatno najkonkretniju pravnu vizuru koju je svijet ikad vidio – organizaciju Ujedinjenih naroda. Dakle ono što je bila vječna težnja čovječanstva Bečki kongres (1814–1815) je Svetom alijansom tendencioznije profilirao, a nešto kasnije je ta aspiracija preko koncepta Lige naroda (1919–1945) u konačnici dovela do osnivanja i UN-a (1945). Naravno da se i u ovoj potonjoj i danas sveprisutnoj organizaciji pojavljuje nesrazmjer između teorije i prakse i da njene aktivnosti ne idu baš uvijek po napatku Povelje i to osobito njene prve glave koja govori o ciljevima i načelima te organizacije,⁵ što je izrazito vidljivo iz događaja u Bosni ili pak Ruandi, devedesetih godina prošlog stoljeća. Međutim ova civilizacija jednostavno trenutno ne poznaje ništa bolje čime bi postojeće moglo biti zamijenjeno. Stoga su Ujedinjeni narodi jako dobra legislativna baza za razumijevanje i projektiranje prijelaza iz međunarodnog u globalni ustroj.

Zapravo možemo smatrati Ujedinjene narode vrhuncem cijelog zakonodavnoga procesa, vrhuncem koji istovremeno otkriva ograničenja shvaćanja međunarodnog poretka i ukazuje dalje od njega na novo shvaćanje globalnog poretka. (str. 18) A upravo globalni ustroj ili živopisnije iskazano *supranacionalna pravna konstitucija* jest ono za čime Imperij stremi.

⁵ **Članak 1.** Ciljevi su Ujedinjenih naroda: *Održavati Međunarodni mir i sigurnost (...)* *Razvijati prijateljske odnose Među narodima (...)* *Ostvarami Međunarodnu suradnju rješavanjem međunarodnih problema ekonomske, socijalne, kulturne ili humanitarne prirode (...)* *Služiti kao središte za usklađivanje djelovanja naroda (...)*

Članak 2. Organizacija i njezini Članovi djeluju u skladu s ovim načelima: *Organizacija se temelji na načelu suverene jednakosti svih svojih Članova (...)* *Članovi rješavaju svoje Međunarodne sporove mirnim sredstvima (...)* *Članovi se u svojim Međunarodnim odnosima suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile (...)* *Članovi daju Organizaciji punu pomoć u svakoj akciji koju ona poduzima u skladu s ovom Poveljom (...)* *Ništa u ovoj Povelji ne ovlašćuje Ujedinjene narode da se miješaju u poslove koji po svojoj biti spadaju u unutrašnju nadležnost države (...)*

Nova paradigma je istovremeno sustav i hijerarhija, centralizirana izgradnja normi i dalekosežna proizvodnja legitimacije, raširena po prostoru svijeta. Ona je razmještena ab intro kao dinamična i elastična sustavna struktura koja je vodoravno izražena (...) neki to stanje nazivaju vladanje bez vlade (...) (str. 25) Jer to je sustav koji unutar sebe uhranjuje i UN i organizacije kao MME, Svjetsku banku, GATT i sl., dajući im važnost i smislenost isključivo ukoliko se sagledavaju kroz njegovu prizmu biopolitičke proizvodnje svjetskog poretka. Da stvar bude jasnija, ovdje je riječ o jednom posve novom shvaćanju prava kao socijalnog normativa jer ono u Imperijalnom okviru nema svoju zacementiranu, fiksnu poziciju prema kojoj priteže sva društvena kretanja, već ono posjeduje neku vrst fleksibilnosti koja se na putu ka centralizaciji globalne moći i generalizaciji svjetskog tržišta momentano prilagođava promjenama materijalne biopolitičke konstitucije naših društava. Naravno, ovo ne treba doživjeti kao lelujuću formu brojnih pravilnika koja se po potrebi lijepi na svaku netom nastalu situaciju, već i ovdje postoji onaj neizbježan i prijeko potreban regulatorski element. To je također vlast, reprezent svih Zemljana čija se uloga manifestira u dvojakom pravcu. Sposobnosti točnog interveniranja u potrebitim situacijama i nužna senzibilnost, prilagodljivost zahvata shodno karakteru problema na koji se nailazi tako da šteta ne ispadne veća od same opasnosti koju bi pojedina kriza i prouzročila te brzo uspostavljanje, odnosno stimuliranje snaga i sredstava koji se mogu u svojoj što većoj kvaliteti na određenu krizu i primijeniti kako bi se lom pojedinog djela sustava što hitrije i adekvatnije obnovio da se problem kojim slučajem ne bi pretvorio u agoniju. Ovakav oblik juridičkog zahvata poznat je kao takozvano policijsko pravo. Ono naravno, iskustvom poučeni, može biti shvaćeno kao jedan standardni oblik represije koji štiti interese imperijalističkih država, no njegova moć se ovdje konceptijski odmotava u jednom puno drugačijem pravcu. Naime, sada djelovanje supranacionalnog imperijalnog tijela (i dalje vojnog) sada nije uvjetovano, ili barem ne bi trebalo biti, samo prohtjevima gospodarski moćnih država kako bi zaštitili svoj interes diljem zemaljske kugle, već se potreba uplitanja javlja svaki put kada su, kako bi to Negri i Hardt plastično opisali, ugrožene bitne vrijednosti pravde.

(...) univerzalne vrijednosti daju legitimaciju policijskom pravu. (str. 29)

Valja još napomenuti kako policijsko pravo nije samovolja koja bezuvjetno proizlazi iz postavki svesvjetskog poretka

već je ona strogo uvjetovana konsenzusom svih faktora koji sačinjavaju njeno tijelo. U stvarnom svijetu ovo je također drukčije jer uglavnom malobrojne ekonomski i vojno snažne države u međusobnom dogovoru diktiraju politiku civilizacije. No kako god to izgledalo, ovakvi principi starog međunarodnog poretka polako ali sigurno gube svoje uporište i klize prema prašini povijesti jer je novo doba uslijed neprestanih migracija, odnosno preciznije rečeno, konstantnog prerasmjestanja radne snage, na neki način uvjetovalo ukidanje granica između Prvog, Drugog i Trećeg svijeta. Tako da se na određenom području-državi sve više gubi ono takozvano tradicionalno poimanje nacionalnog identiteta i ono postaje homogena smjesa raznih kultura, rasa, vjera, nacionalnosti koja određenu zastavu poštuje iz razloga što ona znači kruh, dok emotivna, patriotska strana pomalo blijedi svojim značajem. Drugim riječima, Svijet postaje jedno i jedino; *Od samog početka trebamo naglasiti da se njegova realnost ne iskazuje samo preobrazbama međunarodnog prava kojeg on uvodi, već i promjenama koje donosi u upravnom pravu pojedinih društava i nacionalnih država, ili u stvari u upravnom pravu kozmopolitičkog društva.* (str. 28) a multinacionalne kompanije postaju najbitnija kreatora karika koja svojim aktivnostima direktno i vrlo eksplicitno zadire duboko u život svakog ljudskog bića pretvarajući ga kako u proizvodnu tako i potrošačku subjektivnost koja pod korporacijskim promidžbenim utjecajem sama sebi stvara uvijek i iznova određene potrebe koje daljnjim poslovnim tendencijama – proizvodnjom i nadomješta. Na taj način kapitalistički krug proizvodno-potrošačkog karaktera nikad ne prestaje, već se u jednoj hegelijanskoj maniri permanentno nastavlja zasad još uvijek u nedogled. Upravo na ovaj način se tka kompletni bios društva. Naša svakodnevnica. Svijet oko nas.

U biopolitičkoj sferi život je stvoren da radi za proizvodnju a proizvodnja stvorena da radi za život. To je velika košnica u kojoj pčela matica stalno nadgleda proizvodnju a proizvodnja je stvorena da radi za život. (str. 40)

Sad kad su ukratko istaknute opće odrednice Imperija i povučene tek neke paralele koncepta sa stvarnim, povijesnim događanjima, smatram nužnim pripomenuti kako se Imperij, odnosno nekakav njegov primitivni oblik, evolutivno kreće u suvremenom svijetu.

Na prvi pogled i na razini posve empirijskog opažanja, novi svjetski ustavni okvir izgleda kao neuredan pa čak i kaotičan skup nadzora i predstavničkih organizacija. Ti su globalni ustavni

elementi raspoređeni u široki spektar tijela (u nacionalnim državama, u udruženjima nacionalnih država i u međunarodnim organizacijama svih vrsta). Oni su podijeljeni po funkciji i sadržaju (kao što su politički, monetarni, zdravstveni i obrazovani). A njih presijecaju poprijeko razne proizvodne djelatnosti. (str. 260)

Imperij: S Vama kroz život

Jedno je sigurno. Koncept se može pojmiti no ne može ga se živjeti. Isti je slučaj i sa Imperijem. Premda mu ni trenutna povijesna situacija, ni njen budući, bliskosagledivi razvoj ne idu u prilog kao nekakvoj skoro nadolazećoj realnosti, u *političkoj* evoluciji čovječanstva ipak postoje određeni obrisi njegove strukture uočljivi na *imanentnoj ravni* po kojoj hodimo. Prema Negriu i Hardtu, pomnom analizom globalnih zbivanja i preispitivanjem pojedinih događaja unutar našeg egzistencijalnog okvira, uviđamo da postoji nekakav piramidalni kostur *moći* koji *vlada*, odnosno *ostvaruje* suvremeno društvo. Na vrhu, kao što je to danas gotovo nemoguće previdjeti, nalaze se Sjedinjene Američke Države *koje drže hegemoniju nad globalnom uporabom sile*. Svemoćni dirigent planetarnih zbivanja. Odmah uz njih nalaze se prve violine tog neslužbenog imperijalnog orkestra, ekonomski snažne nacionalne države okupljene u organizacije kao što su G7, Pariški klub, Londonski klub i slično. Ovo je sama vrhuška piramide koja ukazuje na konspirativne, mada prostom oku posve vidljive, upravljače svjetskim zbivanjima koji u svom monetarnom zanosu igraju *Monopol* sve više sužavajući *slobodni, neosvojeni* prostor i približavajući se jedni drugima, kao što je to primjerice slučaj sa građanskim ratom u današnjem Sudanu u čijoj se pozadini krije utrka za prevlašću nad naftnim poljima između SAD-a i Kine. Naravno da ne treba ni napominjati kako je ovaj problem javnosti predstavljen isključivo u svijetlu klimatskih promjena i konzekvenca koje iz tog proizlaze, što, usput budi rečeno, i nije posve neistinito. No, koje će krajnje posljedice biti u trenutku kad se snažne imperijalističke sile dotaknu, odnosno kad se njihova vladavina toliko rasprostrani da će se interesne sfere posve i intenzivno doticati, ne želim ni pretpostavljati, ali naša budućnost na to jednostavno mora biti spremna. Do tog trenutka i upravo sada, da nastavim započeto, središnji dio piramidalne konstitucije sačinjavaju transnacionalne korporacije i njihove mreže cirkulacije kapitala, stanovništva, tehnologije i sl. koje su pod

izravnom direktivom središnjica globalne moći preko kojih im je i omogućena fluktuacija cjelokupnim tijelom čovječanstva. Osim multinacionalnih kompanija na ovom nivou također imamo i suverene nacionalne države koje još uvijek posjeduju određenu notu serioznosti u međunarodnim konzultacijama i mogućnost konkretnog djelovanja, međutim, one sve više, ukoliko ne spadaju u skup izuzetno financijski moćnih zemalja, postaju drugorazredni element u procesu odlučivanja. Dakle, postoji zastava, postoji himna, postoje narodni heroji, no postoji i nezaobilazni dolar koji je u svakom trenutku sposoban nadići to sve skupa. Treći i *površinom* najveći red piramidalnog ustroja pripada *skupinama koje predstavljaju narodne interese u globalnom rasporedu moći*, a koje se prezentiraju unutar Opće skupštine Ujedinjenih naroda i tako barem prividno ograničavaju političke aktivnosti velikih sila te široko rasprostranjenim nevladinim organizacijama (NVO) čije djelovanje donekle ne ovisi od nacionalnih država i pripadajućeg kapitala. Doduše, danas u vremenu apsolutne medijske uzurpacije javnog pa u dobroj mjeri i privatnog prostora, teško je govoriti o potpunoj neovisnosti ovih organizacija, no u svakom slučaju imaju određeni stupanj samoizbora putem kojih kanaliziraju potrebe *mnoštva*. Također i ovdje postoje određene poteškoće u djelovanju pojedinih NVO-a čiji rad nije posve transparentan i uvijek logičan odgovor na neku krizu, međutim, ovdje je naglasak na činjenici koliko one svojim utjecajem mogu, a ne kako ne mogu doprinijeti predstavljanju onih – u društvu najmanjih i zapostavljenih.

One u stvari predstavljaju životnu snagu koja je u osnovi Naroda, pa tako preobražava politiku u pitanje generičkog života, života u svoj njegovoj općenitosti. Te se NVO-e na daleko i na široko protežu u humusu biomoci, sve su one kapilarni krajevi suvremenih mreža moći, ili (da se vratimo našoj općoj metafori) one su široka osnova trokuta globalne moći. (str. 264)

Upravo iz tog razloga, *mnoštvo* se u budućnosti treba sve više okretati ovakvom obliku organiziranja koje je između ostalog i temelj demokratskog društva u cjelini jer dopušta direktno saopćavanje i eksplicitno djelovanje u svakodnevnom životu zajednice. S kolikim pak uspjehom, to je sad već diskutabilno, no zasigurno uvijek ovisno o tome koliko to *strukture moći* dozvoljavaju, jer ipak je u konačnici sigurnost Imperija (čitaj: udjela u vlasti) ispred svega.

Naši argumenti teže da budu jednako filozofski i historijski, kulturni i ekonomski, politički i antropološki. Naš predmet proučavanja djelomice zahtijeva široku interdisciplinarnost, jer se grani-

ce u Imperiju koje su možda prije opravdavale uski disciplinarni pristup sve više uklanjaju. U imperijalnom svijetu ekonomistu je, na primjer, potrebno osnovno znanje kulturne proizvodnje da bi shvatio ekonomiju i slično je kulturnom kritičaru potrebno osnovno znanje ekonomskih procesa da bi shvatio kulturu. Naš projekt postavlja takav zahtjev. Nadamo se da smo u ovoj knjizi dali opći teoretski okvir i aparaturu koncepta za teoretsko promišljanje i djelovanje u Imperiju i protiv njega. (str. 11)

ta u potpunosti smatram jednima od takvih i upravo zato ovaj njihov spis doživljam kao konkretnu platformu za *akcije promjene* jer nije poanta u vječnom rušenju, već djelovanju kroz i unatoč postojećim problemima. Knjiga Imperij upravo na to i potiče.

Koliko promjene?

Ova prezentacija Imperija prema istoimenom djelu *Uma* Negri-Hardta kao što je to, pretpostavljam, i donekle jasno, orijentirana je isključivo na opće odrednice Imperija kao koncepta, dok su neke dublje i složenije stvari namjerno zaobiđene. Razlog je naravno kompleksnost tematike i prostor koji ta materija iziskuje. No na koncu ovdje i nije namjera seciranje i podrobno obrazlaganja ove predmetnice, već *čisto* predstavljanje *nadolazećeg novovjekovnog političkog tijela* čija je sudbina u iznimno snažnoj korespondenciji kako sa svim živim bićima ove planete tako i sa nama samima. Stoga promišljati stvarnost i *moralno* djelovati jest izuzetno nužan iskorak u našim životima kako bi mogli i onima nakon nas ponuditi nešto bez srama na licu. I to nije nemoguće, i to nije utopija (u svoj šturosti ovog izraza, lišenog svih filozofskih implikacija), već je mi tako nazivamo jer smo odviše sebični da ju i pokušamo *uspostaviti*. Činjenica je da se stvari mogu mijenjati, zato nam je kršćanski rečeno, između ostalog, *sloboda i dana*, ali da bi to i mogli postići potrebno je poznavati teren i uvjete na kojima se igra. U tom smislu Negri i Hardt su napravili izuzetno vrijedan novovjekovni predložak koji omogućuje solidan uvid u *doba koje jest i koje nadolazi*. Oni naravno nisu proroci u biblijskom značenju te riječi, oni su samo malo senzibilniji i predaniji od ostatka i upravo iz tog razloga smatram itekako vrijednim poznavati njihov rad po ovom pitanju. Svaka inicijativa je određeni pokazatelj *mišljenja u vremenu*, stoga, poznavanje istih čini nas bogatijima i sposobnijima u razvoju samosvijesti, još ukoliko nas to i *predodredi* za neku općeprihvaćenu i hvalevrijednu društvenu aktivnost, naše poimanje neminovno u potpunosti evoluiru. Širenjem ovog kruga djelovatelja, *profetske ideje* pojedinih autora, kao i ovih na čije se djelo i osvrćem, sve više *gube na svojoj značajnosti* jer se počinju podrazumijevati, a to je upravo istinski san svakog *pravovjernog upozoravatelja, svjedoka vremena*. Negria i Hard-